УДК 81'373.72

С. О. Крацило
аспірант
(Львівський національний університет імені Івана Франка)
dreamysolia@gmail.com

ФРАЗЕОЛОГІЧНІ ЗАСОБИ ВЕРБАЛІЗАЦІЇ КОНЦЕПТУ MARRIAGE В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Статтю присвячено розгляду та структуризації засобів вербалізації лінгвокультурного концепту "MARRIAGE" в мовній картині світу на фразеологічному матеріалі англійської мови. Автором розглянуто лінгвокультурний та лінгвокогнітологічний підходи до вивчення концептів, проведено виокремлення фразеологізмів за семантичною ознакою та за співвідношенням з певним граматичним класом. Також, визначено перспективи подальших досліджень в межах лінгвокультурології.

Наприкінці минулого століття змінилася наукова парадигма гуманітарного знання, коли на місце пануючій сцієнтистській, системно-структурній парадигмі прийшла парадигма антропоцентрична, функціональна, що повернула людині статус "мірила всіх речей" та повернула її в центр світо творення, дослідницька цікавість лінгвістів перемістилася з іманентної структури мови на умови її вжитку, з соссюрівських правил шахматної гри на самих гравців [1: 47].

Цей період в історії сучасної лінгвістики характеризується чітко вираженою відмовою лінгвістів від іманентної, замкнутої на собі мовної парадигми і активним розширенням об'єкта філологічних претензій до рівня відомої тріади "мова – свідомість – культура" [2: 116].

Наприкінці 90-х років минулого століття антропоцентричний підхід у питаннях дослідження мови сформувався у наступних напрямках, що пересікаються між собою: лінгвокультурологія, аксіологічна лінгвістика та лінгвоконцептологія [2: 116].

Сучасний стан розвитку науки про мову позначено великою увагою до проблем лінгвокультурології. Зацікавленість дослідників різних наук вивченням культурних концептів має результатом укладання концептуаріїв різних культур. Початком такого роду робіт вважають концептуарій, укладений Ю. Степановим.

Лінгвокультурологія розглядає концепт як "певну ідею, фрагмент загальної людської культури, що "живе" в свідомості цілих народів, окремих етносів, так і окремих соціальних груп, і, більше того, конкретних індивідуумів" [3: 56]. Лінгвокультурологічний підхід до розуміння концепту розглядає останній як базову одиницю культури, як "колективне змістове утворення, що фіксує своєрідність відповідної культури" [4: 29].

Варто вказати на відмінність між розумінням концепту в лінгвокультурології та лінгвокогнітології, які пропонують не тотожні, проте не взаємовиключні підходи до вивчення концептів. Представники когнітивного напряму (С. А. Жаботинська, М. Мінський, М. М. Болдирєв, Дж. Лакофф, Ж. Фоконьє, О. С. Кубрякова, Ч. Філлмор та інші), трактують концепт як "оперативну змістову одиницю пам'яті, ментального лексикону, концептуальної системи та мови мозку (lingua mentalis), цілої картини світу, що відображається в людській психіці" [5: 89-93], як позначення модельованої лінгвістичними засобами одиниці національного когнітивного пізнання для моделювання та опису національної концептосфери. Вони надають концепту певну визначену структуру, без якої існування концепту є неможливим. Специфіка когнітивного дослідження полягає також в тому, щоб не відокремлювати власне мовного й немовного планів: концепти не прив'язані до тієї чи іншої матеріальної форми [6: 55].

З позицій когнітивної лінгвістики відбувається рух від людини до культури, а з позицій лінгвокультурології – від культури до людини [4: 30]. Проте, обидва підходи не є взаємовиключними і їхнє поєднання сприяє поглибленню когнітивних досліджень.

Досліджуючи одиниці з точки зору когнітивістики, варто розмежувати терміни "поняття" і "концепт", трактуючи останній не тільки як сукупність суттєвих ознак об'єкта, а ментальне, національно-специфічне утворення, планом змісту якого є сукупність всіх знань про певний об'єкт, а планом мовного вираження – сукупність лексичних, фразеологічних, паремійних одиниць, що номінують і описують даний об'єкт [7: 104]. У нашому дослідженні ми торкатимемось одного із базових елементів людської концептосфери, який моделює типологічні відносини між представниками людського виду, – шлюбу.

Шлюб – соціальний інститут, без якого є неможливим існування та функціонування сучасного суспільства, він є одним із головних в системі соціальних понять та цінностей. В англомовній традиції цей соціальний феномен виражається через лексико-семантичне поле концепту MARRIAGE (шлюб, одруження, заміжжя, весілля, шлюбна церемонія, тісне єднання, тісний союз [8: 708]. Від нього також значною мірою залежить склад інших базових концептів мовної свідомості.

Вербальні асоціації, отримані в результаті асоціативного експерименту, проведеного серед населення Великобританії, відображають як універсальність, так і національно-культурну специфіку досліджуваного концепту, а також свідчать, що респонденти виявляють верховенство етичних критеріїв щасливого шлюбу над емоційними: так, ні любов, ні вірність не виявилися на першому місці в жодній анкеті [9: 32].

Для кращого розуміння ментальності британців та ролі концепту MARRIAGE в мовній картині світу, варто розглянути вербалізацію даного концепту в англомовному художньому дискурсі. Дана стаття має на меті

© Крацило С. О., 2013

описати зазначений концепт з позиції лінгвокогнітології, зокрема, на фразеологічному матеріалі англійської мови. **Об'єктом дослідження** виступає концепт MARRIAGE, **предметом** – мовні засоби репрезентації цього концепту у фразеологічній картині світу. **Новизна дослідження** полягає у тому, що дослідження фразеологічної репрезентації концепту MARRIAGE з позиції лінгвокогнітології на матеріалі англійської мови проводиться вперше і раніше не було об'єктом лінгвістичного аналізу. Дослідження фразеологічних одиниць є важливим для сучасної мовознавчої науки, що свідчить про **актуальність даної статті.**

Кінцева мета когнітивних лінгвістичних досліджень – створення картини світу того чи іншого типу, а їх налічується безліч. Тільки в межах лінгвокультурологічного дослідження розрізняють образну картину світу (Ю. Степанов), гендерні (А. Холод), мовні зооморфні (Т. Гончарова), міфологічні й міфопоетичні (В. Кононенко), архаїчні (Т. Кіс), середньовічні (О. Чмир), архетипові та пісенні моделі світу (Л. Копаниця), мовні політичні (М. Васильєва), мовні релігійні (О. Лисенко), язичницьку (Н. Тяпкіна) та ін. Серед них присутня і "фразеологічна картина світу", яку репрезентують ідіоми, фразеологічні словосполучення, крилаті вислови, афоризми, прислів'я, приказки тощо.

Фразеологічна картина світу – частина мовної картини світу, що склалася в носія мови. В сучасних дослідження під фразеологічною картиною світу розуміється "частина наївної мовної картини світу", що описана засобами фразеології, в якій кожна фразеологічна одиниця є елементом строгої системи та виконує визначені функції в описі реалій навколишньої дійсності. Досліджували фразеологічну картину світу Н. Ф. Алефіренко, О. А. Корнілова, В. М. Мокієнко, Ю. П. Солодуба та інші, які встановили специфічні особливості, такі як універсальність, національна специфічність, антропоцентричність, експресивність та фрагментарна специфічність. Фразеологізми служать засобом найбільш оптимальної вербалізації концептів, оскільки концепти містять конкретно-асоціативні та емоційно-оцінні ознаки досліджуваного об'єкта [10: 8].

Наше дослідження фразеологічних засобів репрезентації концепту MARRIAGE здійснювалось на матеріалі тлумачних, фразеологічних та двомовних словників англійської мови. В результаті суцільної вибірки за напрямками знак-смисл, смисл-знак були виявлені наступні групи фразеологізмів:

1. Одиниці, що характеризують стан перебування в шлюбі та стосунки в ньому: to be in double harness, familial ties, family bonds, family ties, Darby and Joan;
2. Одиниці, що характеризують учасників шлюбного союзу: better half, significant other, helpmate;
3. Одиниці, що характеризують припинення шлюбних стосунків: on the rocks, parting of the ways, splitsville;
4. Одиниці, що містять характеристики осіб, що порушують шлюбні норми: two-timer, philanderer, womanizer, skirt-chaser, fornicator , heartbreaker, husband-snatcher , ladies' man, Don Juan, Casanova;
5. Одиниці, що характеризують акти, пов'язані з відходом від традиційно прийнятих та законодавчо врегульованих шлюбним союзом стосунків: carrying on, extracurricular activity, hanky-panky, playing around, two-timing, easy virtue, loose morals.

З точки зору співвідношення фразеологізмів з визначеним граматичним класом можна виділити наступні типи моделей (подано за [11]):

1) Номінативні – з іменником в якості головного слова: double harness, familial ties, family bonds, family ties, good marriage, happy marriage, horse and carriage, incestuous union, institution of marriage, marriage of convenience, marriage partner, marriage plans, marriage proposal, marriage relationship, marriage state, marriage vows, married life, matrimonial alliance, matrimonial state, proposal of marriage, successful marriage;

2) Дієслівні – з дієсловом: ask for somebody's hand in marriage, be happy in one's marriage, be married, be tied up, become husband and wife, become one, bestow in marriage, change condition, change one's condition, drop anchor, enter into marriage, enter marriage, feel married, get hitched, get married, give hand, give in marriage, go to church, have marriage, head to the altar, hitch pass, jump the broom, lead to altar, lead to the altar, make a match, marry off, marry to someone, pair off, plight one's troth, propose marriage, remain married, seal a marriage, settle down, settle down for life, settle down to married life, solemnize a marriage, take a wife, take somebody to one's bosom, take to bosom, take to one's bosom, take to wife, take vows, take wife, tie the knot, walk down aisle, win somebody's hand in marriage;

3) Незалежні синтаксичні конструкції: alliance by marriage.

Одиниці були вибрані на основі як асоціативного принципу, так і за наявністю семантичних ознак. Про наявність ознак можуть свідчити наступні аспекти:

1) Одна із лексем в складі фразеологізму має ознаку приналежності до подружнього стану: settle down to married life, enter marriage;

2) Ознака присутня в семантичному визначенні фразеологізму: plight one's troth – to make a promise of marriage, extracurricular activity – extramarital affair.

За ступенем ідіоматизації можна виділити три типи фразеологізмів, класифіковані Виноградовим за семантичним принципом [12: 140-161]:

1) Фразеологічні зрощення (ідіоми) – абсолютно неподільні, нерозкладні словосполучення, значення яких не залежить від їх лексичного складу У їх значенні немає ніякого, навіть потенційного, зв'язку із значенням їх компонентів: Darby and Joan – любляче подружжя похилого віку, on the rocks – в скрутному становищі;

2) Фразеологічні єдності – семантично неподільні фразеологізми, цілісне значення яких вмотивоване значенням компонентів: seal a marriage – з'єднати вузи, starter marriage – ранній невдалий шлюб;

3) Фразеологічні сполучення – стійкі вислови, до складу яких входять слова з вільним і фразеологічно зв'язаним значенням: marriage vows – подружні обітниці.

Отже, фразеологічний фонд англійської мови характеризується широким спектром засобів на позначення лексем-членів данного концептуального поля. Так, нам вдалося встановити, що за семантичним критерієм можна вирізнити п'ять груп фразеологізмів, а саме фразеологічні одиниці, що: 1) характеризують стан перебування в шлюбі та стосунки в ньому; 2) характеризують учасників шлюбного союзу; 3) характеризують припинення шлюбних стосунків; 4) містять характеристики осіб, що порушують шлюбні норми; 5) характеризують акти, пов'язані з відходом від традиційно прийнятих та законодавчо врегульованих шлюбним союзом стосунків. За співвідношенням з певним граматичним класом можна виділити номінативні, дієслівні фразеологічні одиниці та незалежні синтаксичні конструкції. Проведений аналіз не надає повне уявлення про усі можливі метафоричні втілення концепту MARRIAGE. На наш погляд, **перспективним буде дослідження** ціннісного та образного компоненту репрезентації цього важливого концепту, що віддзеркалює ціннісні установки народу, на матеріалі англійської художньої літератури.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Воркачев С. Г. Концепт счастья: понятийный и образный компоненты // Известия РАН. Серия лит-ры и язика. – 2001. – Т. 60, № 6. – С. 47–58.
2. Красавский Н. А. Лингвокультурный концепт "тоска" // Vita in Lingua: К юбилею профессора С.Г.Воркачева / отв. ред. В. И. Карасик. – Краснодар: Атриум, 2007. – С. 116 –122.
3. Красавский Н. А. Эмоциональные концепты в немецкой и русской лингвокультурах. Монография. – Волгоград: Перемена. 2001. – 495с.
4. Карасик В. И. Иная ментальность / В. И. Карасик, О. Г. Прохвачева, Я. В. Зубкова, Э. В. Грабарова. – М. : Гнозис, 2005. – 352 с.
5. Краткий словарь когнитивных терминов / Кубрякова Е.С., Демьянков В.З., Панкрац Ю.Г., Лузина Л.Ф.; под. общ. ред. Е.С. Кубряковой. – М.: Филол. ф-т МГУ им. М.В.Ломоносова, 1996. – 245 с.
6. Ужченко В. Д. Когнітивні аспекти вивчення фразеології в Україні // Лінгвістика: Зб. наук. праць / Укл.: В. Д. Ужченко (наук. редактор) та ін. – Луганськ: Альма-матер, 2008. – С. 46 – 59.
7. Потапчук С.С. Лінгвокогнітивний і лінгвокультурологічний підходи до вивчення концепту у сучасному мовознавстві // Актуальні проблеми сучасної філології. Мовознавчі студії. Зб. наук. пр. Рівненського державного гуманітарного ун-ту. – Вип. 15. – Рівне: РДГУ, 2007. – С. 104–109.
8. Англо-український словник — English-Ukrainian Dictionary. Близько 120000 слів: у 2-х томах / Уклад. М. І. Балла. – Київ: Освіта, 1996. – 1464 с.
9. Овчинников В. В. Корни дуба. Впечатления и размышления об Англии и англичанах. –М.: Мысль, 1980. – 300 с.
10. Петренко Е. Е. Фразеологическая картина мира в художественных текстах для младших школьников: автореферат диссертации ... кандидата филологических наук / Е. Е. Петренко ; Омский педагогический университет им. А.М. Горького. – Челябинск : Б. И., 2008. – 23 с.
11. Практичний англо-український словник фразеологічних синонімів / Авт.-уклад.: Береза Т.А., Коцюк Л.М., Кулинський О.С. – Львів: Бак. – 2011. – 400 с.
12. Виноградов В. В. Избранные труды. Лексикология и лексикография. – М. : Наука, 1977. – С. 140 – 161.

REFERENCES (TRANSLATED & TRANSLITERATED)

1. Vorkachoiv S. H. Kontsept schastya : ponyatiynyi i obraznyi komponenty [The Concept Happiness : Notional and Figurative Components] / S. H. Vorkachiov // Izvestiya RAN. Seriya lit-ry i yazyka [RAN News of Literature and Language].– 2001. – T. 60, № 6. – S. 47–58.
2. Krasavskiy N. A. Lingvokulturnyi kontsept "toska" [Linguocultural Concept "Depression"] / N. A. Krasavkiy // Vita in Lingua : K Yubileyu profesora S. G. Vorkachiova [Vita in Lingua : to the Anniversary of the Professor S. G. Vorkachiov] / [otv. red. V. I. Karasik]. – Krasnodar : Atrium, 2007. – S. 116–122.
3. Krasavskiy N. A. Emotsionalnye kontsepty v nemetskoy i russkoy lingvokulturah [Emotional Concepts in German and Russian Linguocultures] : [monografiia] / N. A. Krasavskiy. – Volgograd : Peremena, 2001. – 495 s.
4. Karasik V. I. Inaya mentalnost [Different Mentality] / [Karasik V. I., Prokhvacheva O. G., Zubkova Ya V., Grabarova Ye. V.]. – M. : Gnozis, 2005. – 352 s.
5. Kratkiy slovar kognitivnyh terminov [Small Dictionary of Cognitive Terms] / [Kubriakova E. S., Demyankov V. Z., Pankrats Yu. G., Luzina L. F. ; pod obsch. red. E. S. Kubriakovoy]. – M. : Filolog. f-t MGU im. M. V. Lomonosova, 1996. – 245 s.
6. Uzhchenko V. D. Kohnityvni aspekty vyvchennya frazeologii v Ukraini [Cognitive Aspects of Phraseological Studies in Ukraine] // Lingvistyka [Linguistics] : [zb. nauk. prats] / ukl.: V. D. Uzhchenko (nauk. redaktor) ta in. – Lugansk : Alma-mater, 2008. – S. 46–59.
7. Potapchuk S. S. Lingvokohityvnyi i lingvokulturologichnyi pidhody do vyvchennya kontseptu u suchasnomu movoznavstvi [Linguocognitive and Linguocultural Approaches towards the Study of Concepts in Modern Linguistics] // Aktualni problemy suchasnoyi filologii. Movoznavchi studiyi [Current Problems of Modern Philology. Linguistic Studios] : [zb. nauk. pr. Rivnenskogo derzhavnogo gumanitarnogo un-tu]. – Vyp. 15. – Rivne : RDHU, 2007. – S. 104–109.
8. Anglo-ukrainskyi slovnyk. Blyzko 120000 sliv : u dvoh tomah [English-Ukrainian Dictionary. Around 120000 Words : in 2 Volumes] / [uklad. M. I. Balla]. – Kyiv : Osvita, 1996. – 1464 s.
9. Ovchynnykov V. V. Korni duba. Vpechatleniya i razmyshleniya ob Anglii i anglichanah [Oak Tree Roots. Impressions and Thoughts on English and the Englishmen]. –M. : Mysl, 1980. – 300 s.

10. Petrenko E. E. Frazeologicheskaya kartina mira v khudozhestvennykh tekstakh dlya mladshyh shkolnikov [Phraseological World Model of the World in the Fiction Literature for Junior Pupils] : avtoref. diss. na soiskanie uch. stepenia kandid. filol. nauk / E. E. Petrenko ; Omskiy pedagogicheskiy universitet im. A. M. Gorkogo. – Chelyabinsk : B. I., 2008. – 23 s.
11. Praktychnyi anglo-ukrainskyi slovnyk frazeologichnyh synonimiv [Practical English-Ukrainian Dictionary of Phraseological Synonyms] / [avt.-uklad. : Bereza T. A., Kotsiuk L. M., Kulynskyi O. S.]. – Lviv : Bak. – 2011. – 400 s.
12. Vynogradov V. V. Izbrannye trudy. Leksikologiia i leksikografiia [Selected Works. Lexicology and Lexicography]. – M. : Nauka, 1977. – S. 140 – 161.

Матеріал надійшов до редакції 16.01. 2013 р.

Крацило С. О. Фразеологические средства вербализации концепта MARRIAGE в английском языке.

Статья посвящена исследованию и структуризации средств вербализации лингвокультурного концепта "MARRIAGE" в языковой картине мира на фразеологическом материале английского языка. Автором рассматривается лингвокультурный и лингвокогнитологический подходы к изучению концептов, проводится выделение фразеологизмов по семантическому признаку и по соотношению с определенным грамматическим классом. Также, определяются перспективы дальнейших исследований в рамках лингвокультурологии.

Kratsylo S. O. Phraseological Means of Verbalization of the Concept MARRIAGE in the English Language.

The article in question is an attempt to examine and structuralize the means of verbalization of a linguistic and cultural concept "MARRIAGE" in the linguistic world model based on the phraseological units of the English language. The author considers linguocultural and linguo-cognitive approaches towards the study of concepts, takes semantic features and grammatical categories to classify phraseological units. For example, from the viewpoint of the correlation with a grammatical class there are distinguished noun-type synonyms, verb-type synonyms and clause-type syntactic structures. Perspective vectors of in-depth research within linguoculturology are being considered as well.